

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Навчально–науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

06-01-52М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять і самостійного вивчення
навчальної дисципліни
«Обґрунтування і експертиза бізнес-проектів»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою
«Економіка підприємства»
спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІЕМ
Протокол № 7 від 29.03.2022 р.

Рівне – 2022

Методичні вказівки до практичних занять і самостійного вивчення навчальної дисципліни «Обґрунтування і експертиза бізнес-проектів» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Ковшун Н. Е., Левун О. І. – Рівне : НУВГП, 2022. – 34 с.

Укладачі: Ковшун Н. Е., д.е.н., професор кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу; Левун О. І., старший викладач кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Відповідальний за випуск: Кушнір Н. Б., к.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Керівник групи забезпечення спеціальності:
Кушнір Н. Б., к.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Керівник групи забезпечення ОПП:
Кузнєцова Т. В., к.е.н., професор кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

© Н. Е.Ковшун, О. І.Левун., 2022,
© Національний університет
водного господарства та
природокористування, 2022

ЗМІСТ

Вступ	4
Практичне заняття № 1. Тема: Бізнес-ідея як основа успішного виходу на ринок	5
Практичне заняття № 2. Тема: Виробничий та організаційний план	8
Практичне заняття № 3. Тема: Фінансовий план	11
Практичне заняття № 4. Тема: Фінансування інвестиційних проєктів.	14
Практичне заняття № 5. Тема: Оцінка ефективності реалізації бізнес-проєкту.	17
Практичне заняття № 6. Тема: Аналіз беззбитковості бізнес-проєктів.	20
Практичне заняття № 7. Тема: Оцінка ризиків в бізнес-плануванні	22
Контрольна тестова програма	24
Завдання для самостійної роботи	30
Рекомендована література	33
Інформаційні ресурси	34

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Обґрунтування і експертиза бізнес-проектів» орієнтована на формування у студентів сучасного наукового світогляду і системи спеціальних знань щодо процедур розробки, обґрунтування та експертизи бізнес-проектів.

Метою вивчення дисципліни є формування практичних навичок складання, здійснення експертизи і презентації бізнес-плану.

Цілі вивчення навчальної дисципліни: комплексне навчання методів генерування ідеї нового бізнесу; аналізу ринку та конкуренції; розрахунку доходів і видатків в результаті реалізації бізнес-ідеї; розробки виробничого та організаційного планів; оцінювання ефективності та ризикованості бізнес-плану; формування резюме та презентації бізнес-плану.

В результаті вивчення дисципліни студент має:

знати: сутність, цілі та складові бізнес-проекту; структуру, зміст і логіку розроблення бізнес-плану; методи та підходи до розроблення окремих складових бізнес-плану; засоби презентації бізнес-плану; методи експертизи бізнес-планів;

вміти: визначати орієнтири і тенденції розвитку галузі, підприємств і продукції, що виробляється; знаходити оптимальні варіанти застосовуваних у практиці господарювання методів складання окремих розділів бізнес-плану; проводити презентацію бізнес-плану; управляти ризиками реалізації бізнес-плану.

Метою проведення практичних занять і виконання самостійної роботи є закріплення теоретичних знань із курсу та набуття практичних навичок. Матеріали представлені в розрізі основних тем та включають в себе програмні запитання, питання для обговорення та практичні завдання.

Опрацювання методичних матеріалів дозволяє якісно підготуватись до підсумкового контролю знань студентів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: **Бізнес-ідея як основа успішного виходу на ринок**

Мета: Здобуття практичних навичок щодо виявлення проблеми, визначення цілей та формування результатів проекту, аналізу його прийнятності.

Програмні запитання:

1. Сутність бізнес-ідеї, візії та місії.
2. Основні аспекти підрозділу бізнес-плану «Галузь, фірма та її продукція».
3. Послідовність етапів визначення цільового ринку фірми та вибору місцезоташування фірми.
4. Дослідження попиту населення на продукцію (послуги).
5. Зміст та функціональне призначення плану маркетингу.

Практичні завдання:

1. Встановіть відповідність між типом місії та її сутністю за даними таблиці.

Тип місії	Сутність
Місія-призначення	Відображає зосередження основних цілей розвитку підприємства, формулювання стратегії організації як в сьогоденні, так і в майбутньому
Місія-орієнтація	Відображає головний принцип існування підприємства на ринку в дуже короткій формі
Місія-політика	Відображає уявлення про основні напрямки діяльності, потреби клієнтів, відмінних ознаках і суспільної користі
Місія-гасло	Відображає філософію, якою керуються вищий менеджмент організації та її співробітники. Форма подання, яка розкриває правила поведінки організації щодо партнерів і клієнтів

2. Послугуючись типами місій, що розглянуті в завданні №1, визначте до якого типу належать дані місії наступних відомих компаній.

– Adidas: «Стати кращим спортивним брендом у світі. ніколи не порівнювати кількість з якістю. Спортсмен завжди на першому місці».

– Amazon: «Створити простір, в якому кожен може купити онлайн все, що забажає»

– Apple: «Забезпечити студентів, педагогів, творчих професіоналів по всьому світу кращими персональними комп'ютерами завдяки використанню інноваційних рішень»

– Danone: «Забезпечити якомога більшу кількість людей здоровими продуктами харчування»

– Google: «Зручно організувати всю інформацію в світі і зробити її доступною і корисною кожному»

– Nike: «Дарувати натхнення і інноваційні рішення кожному атлетові в світі»

– Pepsi: «Бути кращою в світі компанією-виробником продуктів харчування, сфокусованої на готових продуктах і напоях. У всьому, що ми робимо, керуватися трьома принципами – чесність, послідовність і справедливість.»

– Twitter: «Миттєво з'єднувати людей всюди»

– YouTube: «Забезпечити швидкий і простий доступ до відео-контенту і надати можливість обмінюватися відео один з одним»

3. Проаналізуйте місію та візію Національного університету водного господарства та природокористування. Користуючись мережею Інтернет порівняйте НУВГП з іншими закладами вищої освіти.

4. Оцініть річний поточний попит на продукцію підприємства (в натуральних та вартісних показниках), якщо ціна одиниці продукції складає 60 грн; середні місячні обсяги виробництва даної продукції в Україні 600 тис. шт.; середній експорт продукції за місяць - 180 тис. шт.; середній імпорт продукції за місяць 120 тис. шт.

5. Керівництво підприємства розглядає питання про збільшення витрат на рекламу на 200 тис грн., при цьому прогнозується зростання виручки від продажу на 800 тис грн. Коефіцієнт маржинального прибутку складає 0,8. Визначте чи вигідно для підприємства збільшувати витрати на рекламу?

6. В регіоні працює 12 однотипних магазинів. Існують поквартальні дослідження трьох підприємств торгівлі з даної групи щодо обсягів реалізації продукції (табл.1). Визначте місячну місткість ринку даних товарів методом індексів дослідної панелі.

Таблиця 1 – Дані про обсяги реалізації магазинів за рік
в розрізі кварталів

№	Залишки нереалізованої продукції, шт.			Обсяги закупівель магазинами, шт.		
	Підприємство торгівлі			Підприємство торгівлі		
	1	2	3	1	2	3
0	200	240	300	-	-	-
1	100	200	160	10000	12000	8000
2	180	100	260	9000	11000	9000
3	200	300	300	12000	12000	10000
4	160	300	200	10000	12000	8000

Питання для обговорення:

1. Основні джерела і методи формування бізнес-ідей.
2. Мета та основні цілі розробки розділу «Галузь, фірма та її продукція».
3. Основні чинники, що визначають вигоди від вдалого територіального розташування підприємства.
4. Яку інформацію повинна містити характеристика продукції (послуг) суб'єкта підприємницької діяльності?
5. Переваги та недоліки застосування якісних та кількісних методів прогнозування обсягів реалізації продукції (надання послуг) суб'єкта підприємницької діяльності.
6. Основні показники та інформаційна база розрахунку плану маркетингу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: **Виробничий та організаційний план**

Мета: Засвоєння порядку розроблення виробничого та організаційного планів бізнес-проекту.

Програмні запитання:

1. Основні цілі та логіка виробничого плану.
2. Структурні елементи виробничого плану.
3. Мета та цілі розроблення організаційного плану та послідовність етапів його опрацювання.
4. Основні чинники впливу на вибір організаційно-правової форми бізнесу.
5. Принципи визначення потреби підприємства в персоналі та його підбору.

Практичні завдання:

1. В результаті вивчення попиту було встановлено потребу технологічного удосконалення продукції, що виробляється. У зв'язку з цим загальна трудомісткість має збільшитися на 15%. У звітному році трудомісткість виробничої програми підприємства складала 2665000 нормо-годин. Очікується, що річний фонд робочого часу одного робітника, який становив у звітному році 1785 нормо-годин, за рахунок скорочення внутрішньозмінних простоїв має зрости приблизно на 16 %, а передбачуване виконання норм виробітку кожним робітником, що дорівнювало у середньому за звітний рік 112%, - на 5%. Визначте необхідну чисельність виробничих основних робітників-відрядників у звітному та розрахунковому роках.

2. Визначте можливе зростання продуктивності праці в результаті вдосконалення виробничих та організаційних процесів на основі вихідної інформації, наведеної у таблиці.

Показник	Одиниця виміру	Факт	План
Випуск продукції	млн.грн.	10500	x
Чисельність персоналу	чол.	2000	x
Структура персоналу:			
- робітники	%	80	x
- спеціалісти, службовці	%	20	x
Очікуване збільшення випуску продукції	%	x	3
Очікуване вивільнення робітників внаслідок впровадження нової техніки і технології	чол.	x	50
Скорочення чисельності спеціалістів і службовців за рахунок впровадження нової оргструктури управління	%	x	10

3. На підприємстві з виготовлення меблів діє 20 токарних верстатів. Трудомісткість обробки однієї деталі на токарному верстаті становить 0,25 нормо-годин. Дільниця працює у двозмінному режимі при тривалості однієї зміни, що дорівнює 8 годин. Число неробочих днів у розрахунковому році - 107. Очікувані простої верстатів у ремонтах становлять: капітальному - 180 годин, а тривалість поточних ремонтів верстатів дорівнює 2 % номінального часу роботи верстатів. Очікуваний коефіцієнт використання токарних верстатів дорівнює 0,85. Розрахуйте величину виробничої потужності і річну кількість деталей, оброблених на токарних верстатах.

4. Меблевий комбінат придбав нову технологічну лінію для виготовлення однотипних дерев'яних заготовок вартістю 3620 тис.грн. Витрати на транспортування і монтаж технологічної лінії становили 110 тис.грн. Прогнозований нормативний термін експлуатації технологічної лінії – 5 років, а ліквідаційна її вартість – 120 тис.грн. Обґрунтуйте, який метод нарахування амортизації економічно вигідніший для меблевого комбінату.

5. Визначте норматив оборотних коштів у виробничих запасах основних матеріалів і напівфабрикатів кількох видів, якщо відомо, що згідно з планом 4-го кварталу має бути випущено виробів X – 200 шт., Y – 50 шт. вихідні дані для розрахунку наведені у таблиці:

Показники	Шифр окремих видів матеріалів			
	A	B	C	D
Норма витрати на виріб X, кг	100	200	10	10
на виріб Y, кг	200	150	30	50
Ціна договірна, грн./т.	80	50	180	1000
Інтервал між поставками, діб	20	30	60	90
Транспортний запас, діб	5	-	5	10

6. Згідно виробничого плану для виготовлення виробів «А» та «Б» здійснюються наступні витрати

	«А»	«Б»
Витрати матеріалів, кг		
– сталь (ціна 1400грн/кг)	1,6	2,1
– бронза (ціна 5680грн/кг)	0,4	0,5
Основна заробітна плата робітників, грн / шт	210	630

Додаткова зарплата становить 15% від основної. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування складає 22%. Планом передбачено виготовити по 10 тисяч виробів у рік. Витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування заплановані за кошторисом у сумі 33 млн.грн., загальновиробничі витрати – 21 млн.грн. у рік. Складіть калькуляцію на вироби «А» і «Б». Визначте виробничу собівартість виробів.

7. Згідно виробничого плану на виготовлення продукції буде витрачатись 40 кг сировини за ціною – 8 тис грн./т. Відходи складають 10% та реалізуються за ціною 600 грн./т. Фонд заробітної плати основних виробничих робочих за

відрядними розцінками складає 14 млн. грн. Річна сума загальновиробничих витрат – 18 млн. грн., загальногосподарських – 7 млн. грн. Позавиробничі витрати становлять 4% виробничої собівартості, а прибуток – 5% повної собівартості. Визначте собівартість і оптову ціну одного виробу.

Питання для обговорення:

1. Основні етапи розробки виробничого плану.
2. Інформаційна база планування потреби у ресурсному забезпеченні виробничого процесу.
3. Обґрунтування виробничої потужності об'єкта бізнес-планування.
4. Основні організаційно-правові форми ведення бізнесу. Чинники, які впливають на її вибір.
5. Основні методи розрахунків чисельності персоналу, які застосовують при розробці організаційного плану.
6. Взаємозв'язок показників організаційного та виробничого планів у системі бізнес-планування.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Фінансовий план

Мета: Засвоєння сутності та методики розроблення фінансового плану бізнес-проекту.

Програмні запитання:

1. Основні цілі та завдання розробки фінансового плану.
2. Технологія розроблення фінансового плану.
3. Послідовність та інструментарій складання плану доходів і видатків.
4. Поняття грошового потоку та принципів його формування.
5. Принципи обслуговування та погашення кредиту.

Практичні завдання:

1. Підприємство галузі вирішило здійснити бізнес-проект щодо організації виробництва та продажу будівельної продукції. Строк проекту – 5 років. Які розрахунки необхідно виконати при підготовці фінансового плану?

2. Підприємство розглядає інвестиційний проект придбання нової технологічної лінії. Майбутній термін експлуатації – 5 років. Інвестиції вкладаються всі одразу в період 0. Знос на обладнання обчислюється за методом рівномірної амортизації. Податок на прибуток складає 25%. Інвестиції здійснюються за рахунок власних коштів.

Визначити загальний грошовий потік за таких умов:

- Вартість технологічної лінії (первісні інвестиції) – 15000 тис. грн.
- Виручка від реалізації продукції: 1 рік – 10200 тис. грн.; 2 рік – 11100 тис. грн.; 3 рік – 12300 тис. грн.; 4 рік – 12000 тис. грн.; 5 рік – 9000 тис. грн.;
- Річна норма амортизаційних витрат – 20%;
- Поточні витрати першого року – 5100 тис. грн.;
- Експлуатаційні витрати зростають щорічно на 4%.

Розрахунки доцільно представити у табличній формі (табл.1).

Таблиця 1 – Розрахунок загального грошового потоку бізнес-проекту

Показники	Роки				
	1	2	3	4	5
1. Обсяг реалізації, тис. грн.					
2. Поточні (експлуатаційні) витрати, тис. грн.					
3. Амортизаційні витрати, тис. грн.					
4. Податковий прибуток, тис. грн.					
5. Податок на прибуток, тис. грн.					
6. Чистий прибуток тис. грн.					
7. Грошовий потік, тис. грн.					

3. Розробити графік погашення кредиту на основі поданих даних: підприємство залучило кредит 3 млн. грн. під 20% річних на 5 років з рівномірною виплатою основної суми боргу. Термін погашення – кінець кожного поточного року. Графік погашення кредиту оформляйте у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2 – Графік повернення боргу

Кількість виплат	Початковий баланс боргу, тис.грн.	Погашення основної частини боргу, тис.грн.	Відсотки, тис.грн.	Загальна виплата, тис.грн.	Кінцевий баланс боргу, тис.грн.
1					
2					
...					
n					
Σ					

4. Необхідно спланувати суму та відсотки за товарний кредит, взятому підприємством на квартал. Планова виручка від реалізації товарів за квартал – 60 тис. грн., середня торговельна націнка – 25%, рівень транспортних витрат – 1,5% до обороту. Норма обертання товарних запасів – 35 днів. Частка власних оборотних коштів підприємства – 60%. Діюча відсоткова ставка банку – 15%.

Питання для обговорення:

1. Інформаційна база фінансового аналізу проектних рішень.
2. Обґрунтування змісту і структури табличних форм фінансового плану.
3. Грошовий потік як критерій прийняття проектних рішень.
4. Методика розрахунку загального грошового потоку фірми.
5. Переваги та недоліки різних методів визначення амортизаційних нарахувань.
6. Показники оцінки фінансового стану підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Фінансування бізнес-проектів

Мета: Набуття практичних навичок вибору оптимальних джерел фінансування бізнес-проектів та оцінювання вартості залучення капіталу з різних джерел.

Програмні запитання:

1. Характеристика інвестиційних ресурсів.
2. Методи фінансування реалізації інвестиційних проектів.
3. Оцінка вартості інвестиційного капіталу.
4. Методи оптимізації джерел фінансування інвестиційних проектів.
5. Визначення потреби у фінансових ресурсах для інвестування.

Практичні завдання:

1. Приватне підприємство планує реалізувати інвестиційний проект модернізації виробництва. Структура інвестиційного капіталу відображено в таблиці 1. Визначити середню зважену вартість інвестиційних ресурсів, якщо ставка податку на прибуток становить 18%.

Таблиця 1 – Структура і вартість інвестиційного капіталу

Джерела інвестиційних ресурсів	Частка, %	Вартість джерела (необхідна прибутковість), %
Нерозподілений прибуток	10,8	15,5
Привілейовані акції	32,0	17,0
Банківський кредит	37,2	25,0
Облігаційна позика	20,0	19,8
Середня зважена вартість капіталу (WACC)		?

2. Приватне підприємство розглядає кілька варіантів фінансування інвестиційного проекту вартістю 500 тис. грн. Структура і вартість джерел інвестиційного капіталу у

розглянутих варіантах представлена в таблиці 2. Обрати найбільш ефективний варіант фінансування інвестиційного проекту.

Таблиця 2 – Вихідні дані

Джерела фінансування	Варіанти фінансування				
	1	2	3	4	5
Сума фінансування, всього тис.грн., у тому числі	500	500	500	500	500
Прості акції					
Обсяг залучених фінансових ресурсів, тис.грн.	240	240	240	360	60
Вартість джерела фінансування, %	18	21	14	18	18
Привілейовані акції					
Обсяг залучених фінансових ресурсів, тис.грн.	40	40	40	60	360
Вартість джерела фінансування, %	11	14	9	11	11
Позиковий капітал					
Обсяг залучених фінансових ресурсів, тис.грн.	220	220	220	80	80
Вартість джерела фінансування, %	22	24	18	22	22

3. Загальна потреба підприємства в капіталі для реалізації інвестиційного проекту складає 946 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності при цьому прогнозується в розмірі 473 тис. грн. Середній рівень фінансових витрат по позикових коштах – 15%. Податковими пільгами підприємство не користується.

Визначити ефект фінансового важеля та силу дії фінансового важеля у випадку, якщо підприємство:

- а) здійснити інвестиційний проект за рахунок власного капіталу;

б) доведе частку позикового капіталу до 35%;

в) доведе частку позикового капіталу до 70%.

При якому максимальному рівні фінансових витрат забезпечується позитивне значення ефекту фінансового важеля?

4. Розмір загального капіталу, який задіяний в інвестиції, складає 300 тис. грн., прибуток, отриманий підприємством від реалізації проекту, 80 тис. грн. Визначити рентабельність власного капіталу, якщо частка позикового складає: а) 20 %; б) 40 %; в) 60 %. Розрахунки виконати для варіантів залучення кредиту з процентною ставкою а) 12%; б) 28% річних.

Побудувати графік залежності рентабельності власного капіталу від долі позикових коштів.

5. Інвестор хоче створити приватне підприємство, основним видом діяльності якого буде оптова торгівля м'ясом та м'ясними продуктами. Проектом передбачається будівництво великого складу з адміністративними та побутовими приміщеннями для працівників. Розрахувати величину інвестиційних витрат за проектом.

За попередніми даними витрати на етапі ініціації проекту (ТЕО, маркетингові дослідження) та вартість розробки проектно-кошторисної документації складуть відповідно 1% та 2,3% від вартості реалізації проекту. Вартість експертизи проекту – 10 тис.грн. Витрати замовника, пов'язані з проведенням тендерів – 1,5% від вартості реалізації проекту. Отримання дозвільних документів на будівництво – 18 тис.грн.

Реалізація проекту потребує таких інвестицій, тис. грн:

- підготовка території будівництва – 20 тис. грн.;
- будівельні роботи по спорудженню приміщення складу – 1890 тис. грн.
- благоустрій та озеленення території – 18 тис. грн.
- вартість складського обладнання – 1140 тис. грн.
- вартість меблів та інвентарю – 320 тис. грн.
- витрати на монтаж обладнання та меблів – 60 тис. грн.
- витрати на засоби безпеки (охоронна система та пожежна сигналізація) – 180 тис. грн.

- програмне забезпечення для управління складськими операціями – 240 тис. грн.
- витрати на придбання транспортних засобів – 650 тис. грн.

Власні інвестиційні ресурси підприємця складають 4 млн. грн. Необхідно прийняти рішення щодо достатності цих коштів для здійснення проекту. Зробити висновок щодо фінансування проекту.

Питання для обговорення:

1. Види інвестиційних ресурсів, їх характеристика, вартість і можливість використання для різних проектів.
2. Переваги та недоліки різних джерел фінансування проекту.
3. Методи оптимізації структури джерел фінансування інвестиційних проектів.
4. Розробка капітального і поточного бюджетів реалізації проектів.
5. Особливості розрахунків фінансового обґрунтування проектів.
6. Критерії раціоналізації фінансових ресурсів проекту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема: Оцінка ефективності реалізації бізнес-проекту

Мета: Засвоєння методики обґрунтування доцільності бізнес-проекту та оволодіння навичками розрахунку показників ефективності проектів.

Програмні запитання:

1. Методи оцінки ефективності інвестицій.
2. Класифікація показників результативності проектів.
3. Показники чистої поточної вартості, коефіцієнт "вигоди-затрати", внутрішня норма рентабельності. Можливість застосування, економічний зміст, переваги й недоліки.
4. Вплив ставки дисконтування на ефективність інвестицій.

5. Порівняння проектів за допомогою різних критеріїв.

Практичне завдання:

Величина капітальних вкладень для реалізації бізнес-проекту оновлення устаткування підприємства становить 4820 тис. грн.

Освоєння інвестицій здійснюється протягом трьох років за схемою: в I рік - 45%; в II рік - 30%; в III рік - 25%.

Термін функціонування проекту – 5 років з дня освоєння інвестицій, а термін служби створених потужностей – 9 років. Амортизація нараховується рівномірно. Ліквідаційна вартість обладнання складає 10% від первинної вартості.

Ціна одиниці продукції – 1200 грн.; змінні витрати на одиницю продукції – 600 грн.; постійні витрати без амортизаційних відрахувань – 500 тис. грн. в рік. Проектний обсяг випуску продукції складає: I рік – 2000 шт.; II рік – 3000 шт.; III рік – 4000 шт.; IV рік – 5000 шт.; V рік – 4000 шт. Потреба в оборотних засобах – 10% від виручки. Податок на прибуток – 18%.

Оцінити доцільність проекту за показниками «чиста теперішня вартість», «внутрішня норма рентабельності» та «термін окупності капітальних вкладень» якщо відсоткова ставка - 18%.

Розрахунки доцільно представити у табличній формі (табл.1 і табл.2).

Таблиця 1 – Розрахунок чистої теперішньої вартості проекту (базовий варіант)

Показник	Період реалізації проекту, роки							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Капіталовкладення								
2. Амортизація основних фондів								
3. Залишкова вартість фондів								
4. Обсяг виробництва:								
- в натуральному виразі;								
- у вартісному виразі.								
5. Постійні витрати								

6. Змінні витрати									
7. Витрати виробництва									
8. Прибуток									
9. Податок на прибуток									
10. Чистий прибуток									
11. Потреба в оборотних засобах									
12. Зміна потреби в оборотних засобах									
13. Загальний грошовий потік									
14. Дисконтний множник									
15. Дисконтований грошовий потік									
16. Чиста теперішня вартість проекту									

Таблиця 2 – Залежність чистої теперішньої вартості від ставки дисконту

Ставка дисконту	Загальний грошовий потік								Чиста теперішня вартість
	1	2	3	4	5	6	7	8	

Питання для обговорення:

1. Основні положення при розрахунку показників економічної ефективності проекту.
2. Використання точки Фішера при обґрунтуванні проектів.
3. Переваги та недоліки різних критеріїв оцінювання ефективності проектних рішень.
4. Врахування інфляції при оцінці економічної ефективності проекту.
5. Підходи до визначення ставки дисконтування.
6. Роль неформальних критеріїв при відборі проектних рішень і методичні підходи до їх оцінки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

Тема: **Аналіз безбитковості бізнес-проектів**

Мета заняття: Засвоєння сутності поняття безбитковості бізнес-проектів та оволодіння методами розрахунку точки безбитковості.

Програмні запитання:

1. Управління структурою витрат за проектом.
2. Поняття і розрахунок безбитковості проекту.
3. Особливості визначення різних видів точки безбитковості проекту.
4. Використання операційного лівериджу для прийняття проектних рішень.
5. Особливості прийняття рішень в умовах динамічних змін.

Практичні завдання:

1. Бізнес-проектом передбачено виробити й продати 12000 одиниць товару, змінні затрати на виготовлення й продаж одиниці якого складають 140 грн. Постійні затрати дорівнюють 126 тис. грн., а запланований прибуток 66 тис. грн. За якою ціною слід продавати товар?

2. Фірма виробляє товар, змінні затрати на одиницю якою складають 24 грн., продає його за ціною 30 грн. за штуку. Постійні затрати фірми становлять 68 тис. грн. Скільки потрібно продати товару, щоб окупити затрати? Чи зміниться цей обсяг, якщо фірма планує одержати прибуток 16 тис. грн.?

3. Визначити точку безбитковості бізнес-проекту та виконати аналіз динамічності, якщо проект виробництва товару А передбачає його випуск у розмірі 1,5 млн. шт. на рік, при змінних витратах на одиницю його виготовлення й реалізації 8 грн., постійних затратах 4250 тис. грн.. Первинна ціна реалізації товару складає 13,5 грн., потім вона знизиться до 12 грн. Обчислити запас надійності інвестицій.

4. Головний економіст автомобільної компанії повинен порівняти два проекти по виробництву автомобілів компанією. Для цього необхідно визначити точку безбитковості для

кожного з варіантів. Для обох варіантів ціна автомобіля складає 300 тис. грн..

Види витрат	Постійні витрати, тис. грн.		Змінні витрати на одиницю продукції, тис. грн.	
	Проект 1	Проект 2	Проект 1	Проект 2
Сировина та матеріали			90,0	100,0
Оплата праці виробничого персоналу			90,0	73,0
Енергія на технологічні цілі			18,0	12,0
Витрати на обслуговування та експлуатацію обладнання			27,0	25,0
Адміністративні витрати	6000,0	9950,0		
Витрати на збут	3000,0	4450,0		
Всього	?	?	?	?

Питання для обговорення:

1. Економічний зміст точки безбитковості. Характеристика методів її розрахунку.
2. Порядок побудови графіку безбитковості.
3. Принципи й етапи проведення аналізу безбитковості для оцінки ефективності майбутнього бізнесу.
4. Управління виробничими витратами під час реалізації проектів.
5. Виробничий (операційний) леверидж, його вплив на вибір обсягу виробництва.
6. Аналіз динамічності. Розрахунок запасу надійності і фінансової міцності проекту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

Тема: Оцінка ризиків в бізнес-плануванні

Мета: Розглянути сутність і види ризиків в проектній діяльності, набути навичок розрахунку кількісних показників оцінки ризику, розглянути основні підходи до управління ризиками.

Програмні запитання:

1. Поняття ризику та невизначеності.
2. Класифікація проектних ризиків
3. Причини виникнення та наслідки проектних ризиків
4. Показники й критерії оцінки ризиків.
5. Суть та особливості методів аналізу власного ризику проекту (аналіз чутливості, метод сценаріїв, метод Монте-Карло).
6. Методи зниження ризиків.

Практичні завдання:

1. Розглядається інвестиційний проект будівництва й пуску лінії виробництва хлібобулочних виробів з величиною початкових інвестицій 3000 тис. грн. і терміном існування 7 років. Проект передбачає випуск продукції обсягом 58 тис. кг у рік за ціною 40 грн. за кг. Витрати на оплату праці складають 4 грн., сировину 11 грн., електроенергію 9 грн. у розрахунку на кг. Величина ставки дисконту для даного проекту береться рівною 12%.

Проведіть аналіз чутливості даного проекту (визначте порогові значення змінних що впливають на результативну величину проекту, їх допустимі зміни еластичність результативної величини, відносно зміни кожної змінної).

Подайте аналіз розглядуваного проекту за песимістичним та оптимістичним сценарієм.

Песимістичний сценарій: обсяг реалізації знизиться на 20%, ціна зменшиться до 35 грн. за кг витрати на оплату праці

збільшаться на 10%, сировину на 20%, електроенергію на 50%. Величина ставки дисконту зростає до 10%.

Оптимістичний сценарій: обсяг реалізації зростає на 30%, ціна збільшиться і становитиме 44 грн. за один кілограм, витрати на оплату праці залишаться незмінними а сировина й електроенергія стануть дешевшими на 10%. Величина ставки дисконту знизиться до 6%.

2. Результати аналізу чутливості проекту представлені в таблиці. Охарактеризуйте їх та зобразіть графічно. Запропонуйте систему управління ризиками проекту.

Аналіз чутливості проекту

Показники чутливості	Фактори			
	Витрати на страхування	Операційні витрати	Ціна паливно-мастильних матеріалів	Ціна послуг
Сумарна чутливість	6	15	17	22
Діапазон впливу	9	14	26	19
Коефіцієнт переключення	немає	немає	63	47
Ймовірність переключення	-	-	52	18

3. Провести аналіз чутливості бізнес-проекту оновлення устаткування підприємства до трьох факторів (за умовою практичного завдання в темі: «Оцінка ефективності реалізації бізнес-проекту»). Фактори та можливі варіанти сценаріїв задати самостійно.

Для аналізу чутливості проекту обрахувати чисту теперішню вартість, змінюючи по черзі у базовому варіанті відповідний фактор. Наприклад, щоб визначити зміну ЧТВ при зміні обсягу виробництва в таблицю (базовий варіант) заносять нові значення фактора та обраховують нову ЧТВ. Результат

представити у формі таблиці 3. За результатами всіх проведених розрахунків необхідно зробити висновки.

Таблиця 3 – Аналіз чутливості проекту і важливості факторів

Фактори	Базове значення ЧТВ	Нове значення фактора	Нова ЧТВ	% зміни ЧТВ	Рейтинг важливості фактора
1. Ціна одиниці продукції, грн.					
2.					

Питання для обговорення:

1. Об'єктивна необхідність врахування ризиків при розробці бізнес-проекту.
2. Структура та цілі розроблення розділу «Аналіз потенційних ризиків» бізнес-плану.
3. Сутність, принципи і методика проведення аналізу чутливості бізнес-проекту.
4. Переваги та недоліки різних методів аналізу ризику.
5. Можливість і потреба управління ризиком під час реалізації проектів.
6. Організація страхування ризиків бізнес-проектів.

Контрольна тестова програма

1. Бізнес-план – це:

а) документ, в якому викладено суть підприємницької ідеї, шляхи і засоби її реалізації, а також подано характеристики ринкових, виробничих, організаційних і фінансових аспектів передбачуваного бізнесу та особливості його управління;

б) письмовий документ, в якому викладено сутність підприємницької ідеї, шляхи і засоби її реалізації, охарактеризовано ринкові, виробничі, організаційні та фінансові аспекти майбутнього бізнесу, а також особливості управління ним;

в) задум (завдання, проблеми) і необхідні засоби його реалізації з ціллю доступу та отримання очікуваного економічного, технологічного, технічного або організаційного результату;

г) документ, який містить систему планових розрахунків, які ув'язані в часі та просторі.

2. Інформаційне поле бізнес-плану – це:

а) сукупність відомостей, що наведено у бізнес-плані;

б) інформаційне забезпечення системи управління майбутнім бізнесом;

в) сукупність документів чи даних правового, політичного, економічного, комерційного, науково-технічного, зовнішньоекономічного та соціального характеру, що забезпечують інформаційні потреби в процесі складання бізнес-плану;

г) інформація про фактори зовнішнього середовища.

3. Визначте характеристику, яка відповідає внутрішній функції бізнес-плану підприємства:

а) ознайомити зацікавлені інституції фінансово-кредитної сфери, інвесторів із сутністю підприємницького проекту;

б) опрацювати систему управління реалізацією підприємницького проекту;

в) залучити необхідне фінансування для реалізації підприємницького проекту;

г) ознайомити потенційного працівника з основними аспектами діяльності (реалізації підприємницького проекту) підприємства.

4. Зовнішньою функцією бізнес-плану є:

а) опрацювання механізму самореалізації, тобто цілісної, комплексної системи управління реалізацією підприємницького проекту;

б) ознайомлення різних суб'єктів ділового світу із сутністю та основними аспектами реалізації конкретної підприємницької ідеї;

в) залучення позичкового капіталу для розвитку підприємства;

г) відображення стратегії підприємства.

5. Резюме бізнес-плану – це:

а) коротка анотація;

б) опис змісту;

в) короткий вступ;

г) короткий огляд найбільш перспективних та значущих аспектів підприємницького проекту.

6. Які з наведених характеристик найповніше відображають питання, котрі необхідно висвітлити під час характеристики підприємства у розділі «Галузь, підприємство та його продукція»?:

а) форма власності; наявність приміщень і виробничих потужностей; розмір потреби в інвестиціях;

б) організаційно-правова форма; організаційна структура управління; розмір сформованого статутного капіталу; склад та структура персоналу;

в) розмір статутного капіталу; асортиментна структура виробництва і реалізації продукції; система ціноутворення;

г) форма власності; організаційно-правова форма; розмір статутного капіталу; життєвий (діловий) цикл функціонування підприємства.

7. Матриця вибору місцезнаходження фірми має враховувати:

а) основні фактори розміщення фірми та їхню рейтингову оцінку;

б) основних конкурентів фірми та рейтингову оцінку їхнього місцезнаходження;

в) ключові фактори успіху бізнесу та встановлення конкурентної позиції своєї фірми проти головних конкурентів;

г) немає правильної відповіді.

8. Оберіть правильну та повну мету розроблення розділу «Маркетинг-план»:

а) розрахувати обсяг витрат на маркетинг;

б) установити ціну на продукцію (послуги) підприємства;

в) обґрунтувати стратегію виходу підприємства на ринок та успішного функціонування на ньому;

г) визначити, чи продукція (послуги) підприємства будуть користуватися попитом на ринку.

9. Оберіть правильну та повну мету розроблення розділу «Виробничий план»:

а) здійснити розрахунок витрат на виробництво продукції (надання послуг) і собівартості одиниці продукції (послуги);

б) визначити ефективність використання ресурсного забезпечення підприємства;

в) обґрунтувати можливості підприємства щодо залучення ресурсів та організації виробництва обсягів продукції (надання послуг) згідно з планом, якістю й у відповідний час;

г) обґрунтувати максимальну кількість продукції (послуг), яку може виготовити (надати) підприємство.

10. Виробничий план складається для того, щоб:

а) викликати довіру до даного бізнесу описом переваг його продуктів;

б) переконати читача в правильності вибору технології виробництва фірми;

в) довести, що фірма спроможна організувати виробництво та виготовляти необхідну кількість продукції;

г) встановити ціну на продукцію.

11. Що є основним ресурсним обмеженням у «Виробничому плані»:

а) виробнича потужність підприємства;

б) кількість виробничих операцій;

в) ресурсне забезпечення;

г) матеріально-технічна база?

12. Оберіть правильну та повну мету розроблення розділу «Організаційний план»:

а) обґрунтування вибору форми організації підприємницького проекту та доведення, що управлінський персонал спроможний його реалізувати;

- б) аргументування витрати підприємства на систему організації управління ним;
- в) обґрунтування потреби підприємницького проекту в його комплексній і системній організації;
- г) аргументування щодо організації, яка реалізовуватиме підприємницький проект.

13. Фінансові ресурси – це:

- а) сума створених фондів на підприємстві (статутний, резервний і т. д.), які в сукупності складають власний капітал;
- б) сукупність економічних відносин, що виникають при формуванні, розподілі та використанні грошових фондів підприємства;
- в) грошові кошти, які знаходяться в розпорядженні комерційних підприємств, включаючи наявні резерви;
- г) грошові кошти майбутнього періоду.

14. Назвіть таблицю, котру недоцільно вводити до табличних форм «Фінансового плану»:

- а) план руху грошових коштів;
- б) план чистого доходу;
- в) прогноз продажу;
- г) проектний баланс

15. Підвищенню ефективності презентації бізнес-плану сприяє:

- а) використання наочних матеріалів;
- б) запрошення на презентацію якомога більшої кількості потенційних інвесторів;
- в) характеристика переваг команди керівників фірми;
- г) концентрація уваги на маркетинговій стратегії фірми.

16. Який з наведених нижче розділів бізнес-плану не належить до переліку обов'язкових?

- а) юридичний план;
- б) маркетинг план;
- в) план ризиків;
- г) галузь, суб'єкт підприємницької діяльності, продукція.

17. Грошовий потік підприємства являє собою:

- а) сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, які генеруються його господарською діяльністю;
- б) кошти, які підприємство витрачає на задоволення власних потреб;
- в) кошти, які підприємство отримує від своїх клієнтів;
- г) виплати, які підприємство витрачає на обладнання.

18. Грошові потоки розраховуються за:

- а) витратами на проект та доходами;
- б) витратами на проект та амортизацією;
- в) чистими доходами та неявними надходженнями;
- г) чистими доходами та прибутками.

19. Для кількісної оцінки ризику використовується показник:

- а) строк окупності;
- б) середньоквадратичне відхилення;
- в) чиста теперішня вартість;
- г) коефіцієнт невизначеності.

20. Управління проектними ризиками включає:

- а) усунення ризику;
- б) оцінка ризику;
- в) фінансування ризику;
- г) формування ризику.

21. Показник чистої теперішньої вартості відображає:

- а) відношення суми дисконтованих вигід до суми дисконтованих витрат;
- б) різницю між дисконтованими сумами грошових надходжень і витрат, які виникають при реалізації проекту;
- в) норму дисконту, за якою проект вважається економічно доцільним;
- г) міру зростання цінності підприємства в розрахунку на одну грошову одиницю інвестицій.

22. Такі види грошових потоків, разові платежі яких є рівними, називаються:

- а) трансфертні платежі;
- б) анuitет;

- в) альтернативна вартість;
- г) всі відповіді правильні.

23. Бізнес-проект можна вважати ефективним, якщо:

- а) внутрішня норма рентабельності проекту менше ставки кредиту;
- б) чиста теперішня вартість більша нуля;
- в) операційний грошовий потік зростає;
- г) чиста приведена вартість проекту менше нуля.

24. Точка беззбитковості проекту – це:

- а) обсяг виробництва, при якому маржинальні витрати дорівнюють нулю;
- б) обсяг виробництва, при якому сукупні витрати рівні сукупним доходам;
- в) обсяг виробництва, при якому постійні витрати рівні маржинальним (граничним) доходам;
- г) обсяг виробництва, при якому змінні витрати рівні маржинальним (граничним) доходам.

25. План доходів і видатків підприємства складається для:

- а) характеристики результатів майбутньої діяльності фірми з погляду її прибутковості;
- б) визначення періодів, коли підприємство відчуватиме дефіцит або надлишок готівки;
- в) визначення суми коштів, які необхідно позичити в плановому періоді;
- г) характеристики цільового призначення грошових коштів підприємства.

Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових видів навчальної діяльності. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, їхнього поглиблення, набуття й удосконалення практичних навичок та вмінь відповідно до обраного напрямку

підготовки. Підсумком самостійної роботи вивчення дисципліни є складання письмового звіту за нижче наведеними темами. Захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, спільно обумовлені студентом і викладачем.

Перелік тем для написання звіту про самостійну роботу

1. Бізнес-план як комплексне та системне відображення інвестиційного проекту.
2. Сутнісна характеристика бізнес-планування.
3. Функції та цілі розробки бізнес-плану.
4. Основні етапи формування бізнес-планування та його різновиди.
5. Структура бізнес-плану.
6. Загальна методологія розробки бізнес-плану
7. Інформаційна база розрахунку бізнес-плану та проблеми її уніфікації.
8. Функціонально-галузеві особливості бізнес-планування.
9. Доцільність розробки розділу «Галузь, підприємство та його продукція».
10. Методи аналізу стану справ у галузі.
11. Методика проведення сегментації ринку.
12. Дослідження та аналіз ринків збуту продукції (послуг).
13. Переваги та недоліки застосування якісних та кількісних методів прогнозування обсягів реалізації продукції (надання послуг) суб'єкта підприємницької діяльності
14. Характеристика внутрішньої логіки розробки розділу маркетингового плану та інформація, яку має містити цей розділ.
15. Основні показники та інформаційна база розрахунку плану маркетингу.
16. Цілі та завдання виробничого плану.
17. Структура виробничого плану. Технологія виробництва, контроль якості виробничого процесу, виробнича програма підприємства.
18. Нормування ресурсного забезпечення бізнес-плану.
19. Обґрунтування виробничої потужності об'єкта бізнес-планування.

20. Обґрунтування потреби об'єкта бізнес-планування матеріальними ресурсами.
21. Планування організаційної структури підприємства.
22. Планування потреби в персоналі.
23. Основні цілі, завдання та структура організаційного плану.
24. Вибір організаційно-правової форми господарювання та змістовна характеристика організаційного плану.
25. Вибір організаційної структури та визначення потреби в персоналі.
26. Організаційна схема управління та кадрова політика.
27. Методи визначення дисконтної ставки та чинники, що впливають на її величину.
28. Грошовий потік.
29. Методичні принципи розрахунку грошових потоків.
30. Роль амортизації в прогнозуванні грошових потоків.
31. Розрахунок грошового потоку в умовах різних інфляційних сценаріїв.
32. Чиста теперішня вартість бізнес-проекту.
33. Переваги та недоліки показників ефективності проектів.
34. Особливості неформальних процедур відбору та оцінки проектів.
35. Структура та цілі розроблення розділу «Оцінка ризиків».
36. Класифікація ризиків.
37. Кількісний підхід до оцінки ризиків.
38. Методи оцінки власного ризику проекту.
39. Методи зниження ризиків.
40. Управління ризиком при реалізації проектів.
41. Значення, зміст і технологія розроблення фінансового плану.
42. Основні показники розділу бізнес-плану «Фінансовий план».
43. Фінансовий аналіз фірми, що здійснює проект.
44. Методологічні основи експертизи бізнес-плану.
45. Зовнішня функція бізнес-плану та її відображення шляхом презентації.

- 46.Цілі, завдання та організація проведення презентації бізнес-плану.
- 47.Способи підвищення ефективності презентації бізнес-плану.
- 48.Основні вимоги до стилю написання, оформлення та структури бізнес-плану як документа.
- 49.Призначення резюме бізнес-плану та вимоги до його змісту.
- 50.Методика проведення презентації бізнес-плану.

Рекомендована література

1. Генеруй бізнес-ідею. Посібник для підприємця. / Міжнародна організація праці. Навчальні матеріали в рамках проекту МОП «Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць в Україні. 2015. 65 с.

2. Подлевський А. А. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Бізнес-план: просто про складне» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів усіх освітньо-професійних програм спеціальностей НУВГП денної і заочної форм навчання 29 [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2021. 57 с.

3. Прикладна економіка в бізнес-адмініструванні та підприємстві : навч. посібник / Ю. В. Красовська, О. Ю. Лесняк, О. М. Подлевська та ін. Рівне : НУВГП, 2020. 317 с.

4. Розпочни свій бізнес : навчальний посібник для потенційних підприємців і підприємців-початківців / Міжнародна організація праці. Навчальні матеріали в рамках проекту МОП «Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць в Україні. 2015. 116 с.

5. Савіна Н. Б., Костюкевич А. М. Підприємство і бізнес-планування : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2011. 191 с.

Інформаційні ресурси

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV : Редакція від 19.01.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>
2. Класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД) ДК 009:2005, ДК 009:2010. URL: <http://search.ligazakon.ua>
3. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004. URL: <http://search.ligazakon.ua>
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. Редакція від 30.09.2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show755-15>
5. Про інвестиційну діяльність (із змінами) : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII (Редакція станом на 06.12.2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
6. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 31.01.2012. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2nsf/link1/JF73M001.html
7. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250167535>